

Uchwała z dnia 14 marca 2001 r., III CZP 56/00

Przewodniczący Sędzia SN Zbigniew Strus (sprawozdawca)
Sędzia SN Barbara Myszka, Sędzia SA Andrzej Niedużak

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w K.G. z udziałem Tadeusza K. o wpis, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 14 marca 2001 r., przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Piotra Wiśniewskiego, zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Jeleniej Górze postanowieniem z dnia 23 listopada 2000 r.

„1. Do wpisu jakiej (rodzaj) hipoteki uprawnia ZUS przepis art. 26 ust. 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137 poz. 887);

2. Jakie dokumenty wystawione przez ZUS stanowią podstawę wpisu hipoteki, o której mowa w powołanym w pkt 1 przepisie art. 26 ust. 2, a w szczególności – czy takim dokumentem może być zaświadczenie wystawione przez ZUS – stwierdzające istnienie należności z tytułu składek oraz jej wysokość”

podjął uchwałę:

Sąd, rozpoznając wniosek o wpis hipoteki przymusowej na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne oraz Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, przyjmuje za podstawę wpisu tytuł wykonawczy, o którym mowa w art. 109 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. Nr 19, poz. 147 ze zm.).

Uzasadnienie

Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w K.G. wnosił o wpis hipoteki w księdze wieczystej Kw (...) prowadzonej przez Sąd Rejonowy w Bolesławcu dla nieruchomości stanowiącej własność Tadeusza Macieja K. dłużnika Zakładu z tytułu

nieuiszczonych składek na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne oraz na Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych. Do wniosku dołączył zaświadczenie Oddziału Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, stwierdzające wysokość zaległych należności i wyrażające pogląd, że dokument ten stanowi podstawę wpisu hipoteki na podstawie art. 26 ust. 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.).

Sąd Rejonowy prowadzący wymienioną księgę wieczystą dla nieruchomości stanowiącej własność Gminy Miejskiej B. (oddanej w użytkowanie wieczyste dłużnika) odmówił wpisu hipoteki uznając, że dołączone zaświadczenie nie może stanowić jego podstawy, ponieważ hipoteka bez zgody właściciela nieruchomości lub innego uprawnionego do jej przedmiotu może być ustawowa lub przymusowa. W pierwszym wypadku wymaga dołączenia do wniosku decyzji, a w drugim – tytułu wykonawczego. Obciążenie na podstawie zaświadczenia byłoby, w ocenie Sądu, „z mocy art. 58 § 1 k.c. od początku nieważne”.

Sąd Okręgowy, przy rozpoznawaniu apelacji wnioskodawcy, powziął wątpliwości przedstawione w postanowieniu z dnia 23 listopada 2000 r., skłaniając się do poglądu, że w art. 26 ust. 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych chodzi o hipotekę przymusową, a nie ustawową.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje: (...)

Rodzaje hipoteki zostały określone w przepisach ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. Nr 19, poz. 147 ze zm. – dalej "u.k.w.h."). Bez rozważenia tych przepisów nie jest możliwa odpowiedź na pytanie, do ustanowienia jakiej hipoteki uprawnia art. 26 ust. 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych.

Na sposób formułowania wątpliwości Sądu Okręgowego mogło mieć wpływ niedostrzeżone uchybienie w zakresie kontroli wstępnej wniosku, w którym brak określenia rodzaju hipoteki, co nie odpowiada wymaganiom wynikającym z przepisów art. 187 § 1 pkt 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c., art. 37 u.k.w.h. oraz § 27 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 marca 1992 r. w sprawie wykonania przepisów ustawy o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. Nr 29 poz. 12 ze zm.). (...)

Nie mając pewności, wpisu jakiej hipoteki domaga się wnioskodawca, Sądy obydwu instancji starały się dociec, czego mógłby żądać, zamiast poprzestać na

ocenie, czy nie ma przeszkód do wpisu oraz czy istnieje podstawa do uwzględnienia wniosku.

Wydaje się przy tym, że formułując pierwszą część zagadnienia, Sąd Okręgowy w rzeczywistości nie miał poważnych wątpliwości dotyczących dopuszczalności i podstaw wpisu hipoteki ustawowej, skoro w uzasadnieniu potwierdził istnienie wyraźnego uprawnienia Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (już jako osoby prawnej) do zabezpieczenia należności z tytułu składek hipoteką ustawową, wskazał właściwe przepisy (art. 26 ust. 3-4 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych), a ponadto nie zakwestionował stanowiska Sądu pierwszej instancji dotyczącego wykładni art. 26 ust. 3-4 w związku z ust. 2 jako podstawy powstania i wpisu hipoteki ustawowej.

W okolicznościach sprawy brak też podstaw do rozważania, czy dokumenty, o których mowa w art. 26 ust. 2, mogą być podstawą wpisu hipoteki zwykłej, umownej. Pozostaje zatem przyjąć, że wątpliwości mogą dotyczyć dopuszczalności żądania i podstawy wpisu na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych hipoteki przymusowej.

Dopuszczalność tej hipoteki była już wyjaśniana w uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 11 czerwca 1996 r., III CZP 52/96 (OSNC 1996, nr 9, poz. 111), powołanej przez Sąd Rejonowy. Stwierdzono tam, że „Zakład Ubezpieczeń Społecznych swoje wierzytelności może zabezpieczyć hipoteką przymusową”. Skład Sądu Najwyższego rozpoznający zagadnienie prawne uznaje, że pogląd ten zachował aktualność, mimo zmiany w zakresie podmiotowości Zakładu Ubezpieczeń Społecznych i utraty mocy przepisu art. 12 a ust. 2 ustawy z dnia 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych (jedn. tekst: Dz.U. z 1989 r. Nr 25 poz.137 ze zm.), którego odpowiednikiem jest art. 26 ust. 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. (...)

Wyżej stwierdzono, że treść art. 26 ust. 2 wymaga uzupełnienia dyspozycji przez zastosowanie art. 109 ust. 1 u.k.w.h. Przy takim podejściu pojęcie „dokumentów” zostaje zwężone do pojęcia „tytułu wykonawczego”. Można się zastanawiać, czy w takim razie przepis art. 26 ust. 2 jest w ogóle potrzebny, skoro art. 109 ust. 1 zawiera pełną normę kompetencyjną. Nawet przyjęcie takiego stanowiska nie pozbawia jednak uregulowania znaczenia jako uzupełniającego inne przepisy (np. dotyczących hipoteki ustawowej) w zakresie podstawy wpisu.

Za odrzuceniem dopuszczalności dokonywania wpisu hipoteki przymusowej na podstawie zaświadczenia przemawiają następujące argumenty.

Zgodnie z art. 217 § 1 k.p.a., mającego zastosowanie do postępowania prowadzonego przez Zakład, zaświadczenie wydaje się na żądanie osoby ubiegającej się o nie, jeżeli urzędowego potwierdzenia określonych faktów lub stanu prawnego wymaga przepis prawa, albo osoba ubiega się o zaświadczenie ze względu na swój interes prawny w urzędowym potwierdzeniu określonych faktów lub stanu prawnego.

Zaświadczenie wydane przez Zakład nie odpowiada żadnemu z tych warunków, gdyż nie ma przepisu wymagającego jego wystawienia, a Zakład w stosunku do siebie nie jest ubiegającym się o wydanie tego dokumentu.

Przyjęcie zaświadczenia jako podstawy nie spełniałoby wymaganego w aktach wyższych hierarchicznie (poczynając od Konstytucji) poziomu ochrony prawa własności, w którego gospodarczą treść (prawo rozporządzania) hipoteka w oczywisty sposób ingeruje. Ponieważ sąd prowadzący księgę wieczystą ma kognicję ograniczoną przez art. 46 ust. 1 u.k.w.h., prawdziwość wystawionego zaświadczenia nie podlegałaby kontroli, a obalenie domniemań związanych z wpisem opartym na zaświadczeniu błędnym, zostałoby przerzucone na obciążonego prawem rzeczowym.

Zagrożenie to jest zmniejszone w razie przyjęcia tytułu wykonawczego jako podstawy wpisu, ze względu na wymagania wynikające z art. 27 § 1 i 2 ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (jedn. tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 36 poz. 161 ze zm.)

Dopuszczalność zabezpieczania przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych należności z tytułu składek hipotekami różnego rodzaju wywołuje dalsze problemy, np. związane z wpisem hipoteki przymusowej w okresie miesiąca od powstania hipoteki ustawowej (art. 37 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa, Dz.U. Nr 137, poz. 926 ze zm. w związku z art. 26 ust. 4 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych) lub dotyczące związku między wpisem hipoteki przymusowej a dopuszczalnością egzekucji sądowej na podstawie tytułu wykonawczego stanowiącego podstawę jej wpisu. Nie mogą być one tu rozważane ze względu na zakres przedstawionego zagadnienia. Również tylko na marginesie zaznaczyć trzeba, że sankcji nieważności czynności prawnych (art. 58 § 1 k.c.) nie można łączyć z wadliwością wpisu jako orzeczenia.

Z przytoczonych względów, przedstawione zagadnienie prawne zostało rozstrzygnięte, jak w uchwale (art. 390 § 1 i 2 k.p.c.).